

Vrouwen in Reformatie



De Reformatie heeft een herwaardering van de positie van de vrouw gebracht. Geestelijken stonden niet langer tussen God en de mensen in, ieder had rechtstreeks toegang tot God. En dat impliceerde een andere plek voor vrouwen. Daarover schrijft het blad 'ZijSpiegel', het kwartaalblad van de Oecumenische Vrouwensynode. Dr. Margriet Gosker presenteerde de uitgave deze week in de beraadgroep Geloven en Kerkelijke Gemeenschap van de Raad van Kerken.

Margriet Gosker, die zelf als gastredacteur voor één keer heeft meegewerkt aan de uitgave, noemde het opmerkelijk dat de vrouwensynode daarin samenwerkt met organisaties zoals Refo500. De uitgave maakt de positie van vrouwen zichtbaar in de Reformatie en in de Bijbel.

Het erfgoed van Luther is aantrekkelijk voor vrouwen, maakt de uitgave duidelijk. Dat heeft te maken met vier kerngedachten van Luther, verwoord door prof. dr. Heleen Zorgdrager:

- * Luther vindt de directe toegang tot de Bijbel belangrijk en pleit vurig voor onderwijs aan meisjes;
- * Luther heeft het priesterschap van alle gelovigen hoog in het vaandel staan en hij stond vrouwen toe op te treden in het publieke domein als er geen man aanwezig was, het calvinisme kent diaconessen in die tijd;
- * Luther wijst op de vrijheid van een christenmens; in de negentiende eeuw pleit Louise Otto-Peters daarop voortbordurend voor een tweede reformatie die vrouwen gelijkberechtiging biedt;
- * Luther waardeert het huwelijk en de seksualiteit; in lutherse landen worden nieuwe huwelijks wetten ingevoerd en het huwelijk wordt een wereldse zaak.

Heleen Zorgdrager wijst er ook op, dat de reformatie beslist geen mannenzaak was. Luthers theologie bijvoorbeeld ontstond voor een belangrijk deel tijdens tafelgesprekken. Katherina van Bora, de vrouw van Luther, staat er om bekend dat ze tijdens die tafelgesprekken haar man ongezoeten haar mening deed kennen.

Bibel in gerechter Sprache

Prof. dr. Annette Merz, hoogleraar Nieuwe Testament van de Protestantse Theologische Universiteit, gaat in de uitgave uitvoerig in op haar ervaringen met het schrijven van tekst voor 'Die Bibel in gerechter Sprache'. Deze uitgave verscheen in 2006. Annette Merz maakte de vertaling van Filippenzen. De Duitstalige Bijbel is een mijlpaal waar het gaat om genderverantwoord vertalen. De vertalers stellen zich ten doel om taal op een neutrale manier te gebruiken. Veel vertalingen gaan mee in de cultuur van de brontekst, waarbij vrouwen vaak onzichtbaar zijn gemaakt. Men zwijgt ze dood. 'Taal geeft de werkelijkheid weer', schrijft Merz, 'maar de manier waarop taal dit doet, kan de werkelijkheid veranderen'.

De Bibel in gerechter Sprache probeert dit verschijnsel recht te trekken. De tekst maakt vrouwen weer zichtbaar en vermijdt discriminerende taal. Bekend is het voorbeeld van 'diakonos' Phoebe uit Romeinen 16: 1. Bij mannen wordt het woord 'diakonos' vertaald als een leidinggevend ambt in de gemeente, maar bij Phoebe klinkt het alsof ze vooral dienstbaar is. De NBV bij voorbeeld doet het voorkomen alsof Phoebe in dienst staat van de gemeente.

Een belangrijk criterium van de 'gerechte Sprache' is dat ze de bewijslast omkeert. Ze veronderstelt dat vrouwen altijd inbegrepen zijn, tenzij onomstotelijk blijkt dat dat niet zo is. Andocentrische taal neemt grammaticaal de man als norm en noemt vrouwen alleen als ze een uitzondering zijn. Daardoor worden vrouwen taalkundig onzichtbaar. De Bibel in gerechter Sprache vertaalt 'Schriftgeleerden' bijvoorbeeld als 'Toragelehrte Frauen und Männer'. Ook tollenaars waren geen groep die alleen uit mannen bestond. Het is bewezen dat er vrouwelijke tollenaars waren. En dus komen ze ook in de vertaling voor.

De naam voor God wordt zo gekozen dat het de mannelijke categorieën overstijgt. 'Israels Gott' is minder eenzijdig als 'der Gott Israels'. Voor 'Vader' biedt de formulering 'Vader en Moeder' uitkomst. En voor 'Heer' kiest men de term 'Rabbi' of 'Jesus, an dem allein wir uns orientieren'.

Vrouwenbijbel

Dr. Caroline Vander Stichele, universitair docent religiewetenschappen uit Amsterdam, vergelijkt in de uitgave de Woman's Bible uit de Verenigde Staten (1885 verschenen) met de Nederlandse Vrouwenbijbel (2016 verschenen). De Amerikaanse editie is van Elisabeth Cady Stanton en heeft als uitgangspunt dat de Bijbel niet het Woord van God is, maar veeleer de woorden van God misbruikt om vrouwen te knechten. De Nederlandse Vrouwenbijbel is juist een uitgave die gezag geeft aan het Woord als een openbaring van God. Dat leidt tot duidelijke verschillen, bijvoorbeeld als de scribentes het gedrag van Eva beschrijven. Cady Stanton waardeert het gedrag van Eva, omdat ze hongert naar kennis. De Nederlandse vrouwen zijn kritisch naar hun seksegenoot, omdat ze Gods opdracht veronachtzaamt. Toch is de laatste zin van Caroline vander Stichele positief: 'In beide gevallen kan het een goede zaak genoemd worden dat vrouwen zelf met de Bijbel aan de slag gaan en zich niet langer laten gezeggen hoe ze die moeten lezen'.

De uitgave geeft allerlei doorkijkjes naar bijzondere vrouwen in de Reformatie. Over Margaretha van Dijk (1650-1719) die het Hebreeuws beheerste en over grote Bijbelkennis beschikte. Over Madeleine Plantijn, de dochter van de beroemde drukker, die een belangrijke rol speelde in het familiebedrijf Plantijn, niet alleen bij de drukkers als ook bij de kantklossers. Over Katharina von Zimmern (1478-1547), die Huldrych Zwingli in haar klooster liet preken. En over Anna Bijns (1493-1575), de dichteres die al op negentienjarige leeftijd een dichtfestival in Brussel won met haar lofrefreinen op Maria.

De uitgave van *ZijSpiegel* is uitgegeven bij Narratio. Via internet kan men het exemplaar bestellen of een abonnement nemen. Bellen kan ook: 06 30 280 134.

Foto: Margriet Gosker presenteert de uitgave bij de beraadgroep